

О. В. Козьменко,
канд. екон. наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті проведено аналіз становлення та подальших напрямків розвитку державного нагляду страхової діяльності в Україні. Розглянуто проблеми ефективного та своєчасного страхового нагляду за умов лібералізації та Європейської інтеграції вітчизняного страхового ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державний страховий надгляд, Держфінпостуг, платоспроможність та ліквідність, Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS), стандарт платоспроможності Solvency II, міжнародні стандарти фінансової звітності.

Постановка проблеми

Ефективна діяльність державного органу страхового нагляду є невід'ємною частиною перспективного розвитку прозорого страхового ринку в Україні. Саме дана тенденція та інтенсивний розвиток страхового ринку в Україні за останні роки і визначив необхідність аналізу оперативного, тактичного та стратегічного контролю з боку органів страхового нагляду в Україні. Процес адаптації вітчизняного законодавства до вимог Європейського співтовариства також визначає проблеми процесу удосконалення методики діяльності та організації страхового нагляду в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз державного регулювання страхової діяльності в Україні проводилась відповідно до закону України «Про страхування» [1] та закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [2], в яких розкрито питання стосовно завдань органу страхового нагляду, платоспроможності та системи оподаткування страхових компаній. Проблеми державного регулювання в науковій літературі досліджувались у роботах М. М. Александрова [5], Ю. М. Дьякова [4], Н. В. Ткаченко [6].

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Проблема страхового нагляду в Україні — встановлення законодавчим чином норм платоспроможності методики оцінки ризиків та фінансової звітності страхових компаній та подальша

адаптація законодавства України до вимог Міжнародної асоціації страхового нагляду. Невідповідність сучасним тенденціям розвитку страхового ринку є те, що державний орган, який контролює страхову діяльність в Україні, залишається у складі вищестоящих органів.

Мета дослідження. Метою роботи є визначення сучасного стану розвитку державного нагляду за страховою діяльністю та встановлення перспективних напрямків його подальшого розвитку.

Основні результати дослідження

Страховий ринок України є найпотужнішим сектором небанківських фінансових послуг в Україні. Даний сегмент ринку постійно нарощує свої фінансові можливості, які стосуються не тільки економічної, комерційної та інвестиційної діяльності, але й значним чином впливає на соціальний розвиток у державі. Діяльність страхових компаній впливає на соціально-економічні відносини, що обумовило необхідність організації державного страхового нагляду.

Загальна мета нагляду за страховою діяльністю полягає в підтриманні діяльності прозорих, безпечних, ефективних і стабільних страхових ринків в інтересах учасників ринку та з метою захисту страхувальників. Тобто, страховий нагляд повинен забезпечити збалансування інтересів усіх суб'єктів страхових відносин: держави, страховика та страхувальника.

Більшість світових практиків та вітчизняні науковці [4—6] виділяють наступні типи підходів до державного регулювання страхового ринку:

— ліберальний тип — діяльність страхування підлягає ліцензуванню, але страховий нагляд відносно слабкий. Закон не є єдиним джерелом права, паралельно з ним значну роль відіграє судовий прецедент. Законодавство визначає коло загальних умов страхової діяльності без детальної регламентації. Основна увага зосереджена на контролі платоспроможності та фінансової звітності страхових компаній. Прикладом може служити страховий нагляд в Великобританії;

— авторитарний тип — жорстка законодавча регламентація страхової діяльності, з верховенством права закріпленому в законах та страхових кодексах. Діяльність на страховому ринку постійно підлягає контролю з боку регулюючого органу (Німеччина);

— змішаний тип — збалансовані підходи до регулювання страхової діяльності, обумовлений як достатнім рівень свободи на страховому ринку, так і державним регулюванням (Франція).

В Україні регулювання страхового ринку обумовлено незначним проміжком часу та недосконалою законодавчою базою для його ефективної роботи, що не дає підстави віднести державний страховий нагляд ні до одного з вищенаведених типів. Недостатній розвиток вітчизняного ринку страхування також не дозволяє здійснювати саморегулювання на ньому з боку суб'єктів страхових відносин.

Проводячи аналіз розвитку регулювання ринку страхових послуг можна стверджувати, що він розпочався зі здобуттям незалежності України.

Виділяють три етапи протягом яких страховий нагляд здійснювали різні організації (табл. 1).

Таблиця 1

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Дата утворення	Орган нагляду	Орган підпорядкування
17 вересня 1993 р.	Держкомітет у справах нагляду за страховою діяльністю — Укрстрахнагляд	Кабінет Міністрів України
15 грудня 1999 р.	Управління страхової діяльності в складі департаменту фінансових установ та ринків	Міністерство фінансів України
12 грудня 2002 р.	Департамент страхового нагляду в складі державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України	Президент України

Після набуття незалежності і початку формування ринкових відносин в Україні відбувається становлення страхового ринку. В радянські часи проблеми державного нагляду не існувало, оскільки на ринку працювала тільки єдина державна страхова компанія. В умовах незалежності на ринку з'являються комерційні страхові компанії, діяльність яких повинна була регламентуватись з боку держави.

Перший етап розвитку страхового ринку в Україні з 1991 по 1993 рр. характеризувався відсутністю законодавчої бази та державного контролю, що регламентував страхові відносини. В цей час на ринку діяло близько 800 страхових компаній, діяльність яких регулювалась тільки законами «Про підприємництво» і «Про господарські товариства». Не існувало вимог до розміру

статутного капіталу, ліцензування діяльності, рівня платоспроможності та вимог стосовно активів страховиків.

Другий етап з 1993 по 1996 рр. ознаменувався прийняттям у травні 1993 р. Декрету «Про страхування», розроблений Кабінетом Міністрів України. Даний нормативно правовий документ став першоосною для подальшого розвитку ринку страхування в Україні. В ньому вперше зазначались вимоги стосовно статутного капіталу у розмірі 5 000 тис. дол. США, необхідність ліцензування та умови надання страхових послуг. У результаті кількість страхових компаній на ринку зменшилась до 500 одиниць. Крім того, в цей період створено єдиний орган державної виконавчої влади, що здійснював страховий нагляд: Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю — Укрстрахнагляд, даний орган був центральним органом державної виконавчої влади, підпорядкований Кабінету міністрів України.

Наступний етап становлення державного нагляду за страховою діяльністю в Україні припадає на період 1996—2002 рр. Так, у березні 1996 р. був затверджений Закон України «Про страхування». Закон встановлював нові вимоги стосовно діяльності страхових компаній:

- величина статутного капіталу не менше 100 тис. ЕКЮ для резидентів і 500 тис. ЕКЮ для нерезидентів;
- поділ компаній на ризикові та лайфові;
- доцільність актуарних розрахунків тарифних ставок;
- нові вимоги до забезпечення платоспроможності і формування страхових резервів компанії;
- визначення вимог стосовно складання договору страхування;
- розширення повноважень органу державного регулювання страхової діяльності [4].

У процесі адміністративної реформи Указом Президента України «Про зміни в структурі центральних органів виконавчої влади» від 15 грудня 1999 р. повноваження Укрстрахнагляду перейшли до Міністерства фінансів України, в складі департаменту фінансових установ та ринків якого було створено управління страхової діяльності, яке діяло вже на основі розділу IV «Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні» Закону України «Про страхування».

Але розвиток ринку страхування обумовив неефективність існуючого страхового нагляду і некомпетентність управлінь та комітетів при різних міністерствах. Унаслідок цього в 2002 р. указом Президента України був створений центральний орган вико-

навчої влади зі спеціальним статусом — Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг).

У склад Держфінпослуг входить Департамент страхового нагляду, який є самостійним підрозділом даної комісії.

Департамент очолює член Комісії — директор Департаменту, який призначається на посаду та звільняється з посади в установленому законом порядку.

До складу департаменту входять такі структурні підрозділи:

- відділ аналізу звітності страховиків;
- відділ ліцензування страховиків;
- відділ інспектування страховиків;
- відділ роботи з територіальними управліннями по нагляду за страховиками.

Основні завдання Департаменту є:

- забезпечення проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері страхової діяльності;
- участь у розробці і реалізації стратегії розвитку ринків фінансових послуг в Україні;
- забезпечення державного регулювання та нагляду за наданням послуг у сфері страхування та додержанням законодавства у цій сфері;
- захист прав споживачів послуг у сфері страхування шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства страховиками (перестраховиками), страховими та перестраховими брокерами;
- узагальнення практики страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання в установленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні.

Основні функції Департаменту виражаються у:

- прийманні рішень про внесення та виключення інформації про страховиків та їх відокремлені підрозділи з Державного реєстру фінансових установ, видачу, переоформлення та анулювання виданих страховикам свідоцтв про реєстрацію фінансової установи та довідок про внесення інформації про відокремлені підрозділи до Державного реєстру фінансових установ;
- ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів;
- здійснення контролю за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками;

— проведення контролю за достовірністю інформації, що надається страховиками та страховими посередниками;

— здійснення самостійно чи разом з іншими уповноваженими органами виїзні та безвиїзні перевірки діяльності страховиків та страхових посередників;

— встановлення критеріїв та нормативів щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховиків, якості систем управління та управлінського персоналу, додержання ними правил надання фінансових послуг;

— встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками;

— сприяння в межах своїх повноважень інтеграції ринків фінансових послуг України в європейський та світовий ринки фінансових послуг [7].

Отже, Департамент страхового нагляду наділений всіма необхідними функціями та повноваженнями в сфері регулювання страхової діяльності та контролю за нею. Проблема залишається в недосконалій нормативно-правовій базі, на основі якої працює даний орган страхового нагляду.

Розглядаючи діяльність Держфінпослуг у сфері страхування необхідно зазначити, що дотепер не вирішені проблеми стосовно:

- фінансових схем у перестраховування;
- відповідної фінансової стійкості і платоспроможності;
- забезпеченості достатніми страховими резервами та ліквідними активами;

- адекватності та прозорості фінансової звітності;

- ефективності системи оподаткування;

- значної кількості видів обов'язкового страхування.

Одним з перших заходів Держфінпослуг на ринку страхування в Україні була активна боротьба з фінансовими схемами в перестраховуванні. За допомогою перестраховування більшість вітчизняних компаній переводила нелегально зароблені кошти за кордон, здебільшого в Литву та Латвію, повертаючи їх у наступному вже у вигляді інвестицій. Отже, 24 грудня 2002 року Верховною Радою було прийнято поправки до Закону «Про оподаткування прибутку підприємств», які вступили в дію з 1 січня 2004 р.

Зміни передбачали оподаткування виплат українських страхових компаній перестраховальникам-нерезидентам по ставці 15 % у випадку, якщо компанія-перестраховальник не має рейтингу фінансової надійності, що відповідає вимогам Кабміну (А. М. Best (США) — «BB-», Moody's (США) — «A3», Standard&Poors

(США) — «А-», ІВСА (Великобританія) — «А-»). Виплати у межах договорів страхування або перестрахування ризиків (у тому числі страхування життя) на користь нерезидентів, які відповідають цим рейтингам, оподатковуються за ставкою 0 відсотків. У подальшому ставка податку була зменшена до 3 %, що дало можливість займатись реальним перестрахуванням з партнерами з Росії та інших країн СНГ, страхові компанії яких не відповідали вказаним рейтингам, але умови та тарифи по перестрахуванню яких є набагато прийнятними.

Крім того, розпорядженням від 22.01.2008 № 80 Держфінпослуг внесла зміни до Порядку погодження в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України договорів перестрахування з перестраховиками-нерезидентами для перерахування (купівлі) іноземної валюти страховиками-резидентами та страховими (перестраховими) брокерами-резидентами, відповідно до яких договори перестрахування відтепер необхідно подавати до Держфінпослуг. Це в більшій мірі унеможливило злочинні дії у перестрахуванні, відтепер орган страхового нагляду буде відслідковувати не тільки компанії, які працюють на вітчизняному ринку, а й умови договорів перестрахування.

Всі питання стосовно платоспроможності страхових компаній Держфінпослуг регулює на основі розділу III «Платоспроможність» Закону України «Про страхування». Так, на будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин, а саме:

перша — розраховується шляхом множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових премій зменшується на 50 % страхових премій, належних перестраховикам;

друга — розраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових виплат зменшується на 50 % виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрахування.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05.

Якщо страхова сума за окремим предметом договору страхування перевищує 10 % суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестраховання [1].

Але вищенаведені норми платоспроможності вже не відповідають сучасним вимогам страхового ринку та нагляду за ним. На нашу думку, дані вимоги повинні йти у розрізі пропонованих Міжнародною асоціацією страхового нагляду (IAIS) стандартів платоспроможності Solvency II.

Активи страхових компаній також не відрізняються значною ліквідністю. У більшості страхових компаній вони не ліквідні і не відповідають інформації наведеної в фінансовій звітності.

Багато питань викликає і формування резерву страхових компаній так протягом 2007—2009 рр. Держфінпослуг пропонує перейти на такі умови інвестування резервів:

для ризикових страховиків:

— збільшити з 5 % до 10 % вкладення своїх резервів у поточні рахунки банків;

— дозволити зберігати в одному банку не більше 10 % резервів;

— на долю вкладень у банківські метали відведено до 10 % резервів;

— нерухоме майно — до 20%, але не більше 10 % в один об'єкт;

— у акції і облигації дозволено буде вкладати не більше 40 %, в акції українських емітентів — не більше 30 %, у папери одного емітента — не більше 10 %;

для компаній по страхуванню життя:

— зберігати на поточних рахунках не більше 5 % резервів;

— зберігати на розрахункових рахунках у банках не більше 50 % резервів, причому в одному банку — не більше 20 %. Зараз дозволено — не більше 10 % в один банк;

— інвестувати в нерухомість не більше 20 %, притому не більше 10 % в один об'єкт. Зараз дозволено — не більше 5 % в один об'єкт;

— з 1 січня 2009 року страховикам буде заборонено вкладати резерви в акції компаній, що не пройшли лістинг на фондовій біржі або торгово-інформаційній системі;

— у цінні папери — не більше 50 %, причому в акції українських емітентів — не більше 30 %, в акції одного емітента — не більше 10 %.

Дані зміни обумовлені намаганням Держфінпослуг більш диверсифікувати ризики, які можуть понести страхові компанії за

умов втрати одного з джерел інвестування. На нашу думку, вимоги стосовно інвестування резервів повинні бути переглянуті ще й у розрізі останніх подій на фондових біржах України та в банківській системі.

Так, індекс ПФТС зменшився протягом 2008 р. на 74 % і на кінець 2008 р. становить приблизно 240 пунктів, що відповідає рівню 2005 р. Історичний максимуму даного показника спостерігався в кінці 2007 р. на початку 2008 р. і складав приблизно 1200 пунктів.

Проблеми ліквідності банківської системи також не можуть залишатись без уваги, оскільки значна частина резервів страхових компаній зберігається на поточних рахунках та депозитних вкладах у банках. І будь-які проблеми зі своєчасним поверненням грошових коштів з рахунків у банках можуть призвести до значних фінансових проблем страхових компаній.

Ще одним нагальним питанням у сфері страхування є відсутність уніфікованих форм звітності, яку подають страхові компанії до Міністерства фінансів, органів державної статистики та податкової інспекції. Необхідно зазначити, що фінансова звітність, яку подають страхові компанії, не відрізняється від звітності підприємств, хоча їх фінансові потоки формуються по різному.

Статистична звітність представлена окремою формою №1-СТ «Звіт про фінансову діяльність страхових компаній», яка в більшій мірі відповідає страховій діяльності, але все ж таки не в повному обсязі розкриває діяльність страхових компаній. А інформація, яка подається в Держфінпослуг, законодавчо не затверджена і не оприлюднюється, що призводить до неадекватного відображення показників діяльності страхових компаній.

Якщо аналізувати податкову політику у сфері страхування, то необхідно зазначити, що оподатковуваний прибуток страхової діяльності розраховується як сума страхових платежів, страхових внесків, страхових премій (сума валових внесків), одержаних (нарахованих) страховиками-резидентами протягом звітного періоду за договорами страхування і перестраховування ризиків на території України або за її межами, зменшених на суму страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), сплачених страховиком за договорами перестраховування з резидентом, оподатковується за ставкою 3 %.

При цьому прибуток, отриманий унаслідок виконання договорів з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного страхування, оподатковується за нульовою ставкою.

Інші доходи, одержувані страховими, перестраховими організаціями від діяльності, не пов'язаної зі страхуванням, оподатковуються на загальних підставах за ставкою 25 % [2].

Нова стратегія Міністерства фінансів «Стратегія реформування податкової системи», на основі планується розробити Податковий кодекс передбачає, що страхові компанії будуть сплачувати податок на прибуток отриманого страховиками від страхової діяльності (крім довгострокового страхування життя), як і всі інші суб'єкти господарювання, тобто 25 %. Це дасть змогу встановити єдиний підхід до оподаткування прибутку страховиків і забезпечить розвиток класичного страхування. Крім того, на думку Міністерства фінансів України, дані заходи сприятимуть вирішенню проблем стосовно оптимізації податків, а також приблизити вітчизняний страховий ринок до європейських стандартів.

Але такі жорсткі заходи можуть призвести і до зворотного ефекту, коли учасники страхового ринку вдаватимуться до фінансових махінацій при цьому зменшуючи базу оподаткування. Отже, проведення змін в оподаткуванні повинно відповідати інтересам усіх учасників страхового ринку.

Нагальним питанням залишається і неефективна система обов'язкового страхування в Україні. Значна кількість видів обов'язкового страхування заважає розвитку ринкових видів страхування. А прийняттю законів стосовно необхідних видів обов'язкового страхування таких, як екологічне, медичне та аграрне перешкоджають бюрократичні перепони.

Є проблеми і в середині Держфінпослуг, фінансування якого здійснюється з державного бюджету й не відповідає усім регламентованим функціям даного органу. Фінансування превентивних заходів та заходів відносно контролю здійснюється на незадовільному рівні.

Держфінпослуг пропонує учасникам ринку самостійно сплачувати за свої послуги в розмірі 0,3 % від балансової вартості активів страхової компанії. Учасники ринку згодні на такі зміни, при умові що буде змінений об'єкт оподаткування.

Дані зміни дадуть можливість не тільки збільшити фінансування апарату Держфінпослуг, але й сподіватись учасникам ринку на більшу професійність у діяльності наглядового органу та його більшої зацікавленості в розвитку ринку.

Аналіз діяльності Держфінпослуг на ринку страхування в Україні можна прослідити також на основі даних відносно включення та виключення з Державного реєстру страхових компаній які діють в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

**ДИНАМІКА РЕЄСТРАЦІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2005 р. — 3 кв. 2008 р.**

Реєстрація страхових компаній	Рік			
	2005	2006	2007	3 кв. 2008
Кількість страхових компаній	398	411	446	475
у т. ч. СК «Non-Life»	348	356	381	402
у т. ч. СК «Life»	50	55	65	73
Виключено з Держреєстру протягом року	21	20	19	10
у т. ч. СК «Non-Life»	19	18	18	10
у т. ч. СК «Life»	2	2	1	0
Включено до Держреєстру протягом року	26	33	54	39
у т. ч. СК «Non-Life»	19	26	43	31
у т. ч. СК «Life»	7	7	11	8

Отже, можна стверджувати, що протягом періоду 2005 р. — 3 кв. 2008 р. чисельність страхових компаній в Україні неодмінно зростала і протягом аналізованого періоду їх кількість збільшилась на 77 одиниці. Чисельність компаній, в яких було відібрано ліцензії протягом 2005—2007 рр., була майже незмінна на рівні 20 одиниць. Причому, в своїй більшості це компанії з ризикових видів страхування. Натомість тенденція щодо включення страхових компаній до Держреєстру є набагато більшою. Так, протягом 2007 р. було створено 54 нові страхові компанії, а за 3 кв. 2008 р. їх кількість досягла майже 40 одиниць.

Таким чином, можна стверджувати, що вимоги, які встановлюються з боку органу державного регулювання, цілком прийнятні для ринку в цілому, про що свідчить зростання страхових компаній. Крім того, Держфінпослуги в особі департаменту страхового нагляду здійснює заходи стосовно ліквідації страхових компаній, які не відповідають вимогам фінансової стійкості та платоспроможності.

Але сучасні ринкові умови підтверджують необхідність не тільки формування існуючих, але й пошуку нових інструментів

для регулюючих систем страхування в Україні, а також розвитку співпраці і інформаційної взаємодії між страховими регуляторами інших країн.

Отже, в розрізі вище наведених проблем, Держфінпослуг повинен і надалі розвивати відносини з Міжнародною асоціацією страхового нагляду (IAIS) та адаптувати вітчизняне страхове законодавство до вимог Європейського союзу.

Таким чином, подальша діяльність органів страхового нагляду повинна йти в розрізі переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та впровадження новітніх заходів стосовно платоспроможності Solvency II.

Перехід на МСФЗ є необхідною умовою:

- ведення бухгалтерського обліку за світовими правилами;
- підвищення капіталізації та залучення інвестицій за рахунок відкритості інформації;
- ефективної аудиторської перевірки;
- відображення фінансової інформації, яка безпосередньо стосується страхової компанії.

Вимоги до платоспроможності страхових компаній (Solvency II) є найпрогресивнішим методом регулювання страхової діяльності. Використовувані в цих вимогах стандарти і підходи до регулювання надають значну допомогу страховому нагляду. Крім того, вони забезпечують запобігання неплатоспроможності страхового сектора, яка може виникнути внаслідок міжнародних проблем у банківському секторі.

У своїй більшості стандарти платоспроможності зосереджені на уніфікації заходів страхового нагляду у Світі та розвитку єдиного страхового ринку. По своїй суті програма включає удосконалення системи управління ризиками для забезпечення стабільної фінансової системи та капіталізації страхових організацій, оснований на наступних основних положеннях:

- встановлення вимог до платоспроможності капіталу, які розраховуватимуться один раз на рік і будуть надаватись у наглядовий орган і опубліковуватимуться. В разі значної зміни величини ризику «вимоги до платоспроможності капіталу» повинні бути перераховані;

- встановлення вимоги до мінімального розміру капіталу, який повинен розраховуватись щокварталу;

- організація ефективного наглядового процесу за внутрішніми системами оцінки ризиків.

Крім того, в розрізі даної програми виділяється необхідність присутності в компанії професійних актуаріїв, основна задача

яких проводити моделювання ризиків та можливість надати загальну оцінку діяльності страхової компанії в цілому.

Продовження міжнародного співробітництва Держфінпослуг та використання пропонованих Міжнародною асоціацією страхового нагляду методів обліку звітності та регулювання платоспроможності надасть можливість вивести ринок страхування України на якісно новий рівень та стати повноправним гравцем на світовому ринку страхування.

Але вдосконалення українського законодавства повинно враховувати вітчизняні особливості та ступінь розвитку страхового ринку. Тому, на нашу думку, першочерговими завданнями у розрізі регулювання страхового нагляду є:

- сприяння консолідації страхового ринку шляхом підвищення вимог до розміру статутного капіталу, гарантійного фонду та резервів страхових компаній. Це врешті-решт призведе до формування провідних страхових компаній на Українському страховому ринку зі значними ємкостями страхування та перестрахування;

- поширити використання рейтингових оцінок фінансової стійкості та кредитоспроможності страховиків, як одного з провідних інструментів державного регулювання страхової діяльності;

- розробити методику оцінки результативності інвестиційної діяльності страхових компаній, для визначення реальних напрямів використання коштів населення та ефективності інвестиційної діяльності в цілому;

- організувати саморегульвні організації нагляду за страховим ринком, що дасть можливість учасникам ринку брати участь в розробці нормативно-правових документів та забезпечити прозорі правила роботи на ринку;

- створити самостійний орган страхового нагляду зі збереженням існуючих повноважень та наданням нових у розрізі вирішення вище наведених проблем;

- зменшити кількість існуючих обов'язкових видів страхування та визначити пріоритетні напрямки стосовно нових видів обов'язкового страхування.

Саме останні завдання державного нагляду за страховою діяльністю повинні привернути на себе додаткову увагу. Статистичні дані стосовно надзвичайних ситуацій у нашій державі викликають значне занепокоєння як з точки зору загибелі та нанесення шкоди населенню, так і з точки зору матеріальних збитків, більша частина яких відшкодовується з бюджету держави (табл. 3).

Таблиця 3

**РОЗПОДІЛ КІЛЬКОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЗА КЛАСАМИ ТА РІВНЯМИ,
ЩО ВИНИКЛИ ПРОТЯГОМ 1997 р. — 3 кв. 2008 р. [8]**

Дані про надзвичайні ситуації	Рік											
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	3 кв. 2008
Загальна кількість усього:	1902	2117	1725	1736	1777	1816	313	286	368	364	368	242
У тому числі:												
техногенного характеру	826	713	492	413	411	313	193	156	212	207	196	128
природного характеру	377	424	234	155	154	128	111	100	129	137	152	95
іншого характеру	699	980	999	1168	1212	1375	9	30	27	20	20	19
У тому числі:												
загальнодержавного масштабу	-	-	9	11	7	6	5	7	5	6	8	7
регіонального масштабу	-	-	51	39	41	23	20	13	20	25	32	11
місцевого масштабу	-	-	294	186	136	88	104	105	145	140	164	90
об'єктового масштабу	-	-	1371	1500	1593	1699	184	161	198	193	164	134
Загинуло, осіб	750	948	541	523	561	519		412	456	463	614	434
Постраждало, осіб	2820	4499	2473	1944	2200	1637		2330	1580	1045	1377	785
Збитки від надзвичайних ситуацій природного характеру, млн грн	150	920	300	1500	635	280	470	300	240	330	673	2631
Збитки від надзвичайних ситуацій техногенного характеру, млн грн	45	25	25	120	50	95	45	25	70	100	153	57

Таким чином, необхідно зауважити, що протягом 1999 р. — 3 кв. 2008 р. значення загальнодержавних надзвичайних подій знаходились у середньому на рівні 7 одиниць. Збитки природного характеру за останні чотири роки неодмінно збільшувались і в 2008 р. досягли свого історичного максимуму в розмірі 2631 млн грн, як результат повені в Західній Україні.

Дана динаміка свідчить про необхідність обов'язкового страхування екологічних та катастрофічних ризиків в Україні. Крім того, з кожним роком навантаження на державний бюджет стає ще більшим.

Тільки ефективне та соціально-економічно взаємовідношення між органами державного нагляду, страхових компаній та страхувальників дасть можливість сформувати сучасний та динамічний страховий ринок з високорозвиненою інфраструктурою, широким асортиментом страхових послуг та ефективним наглядом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямку

Аналіз державного нагляду страхової діяльності в Україні та тенденції його подальшого розвитку показали наступне:

— державне регулювання ринку страхових послуг в Україні розпочалось відносно недавно з 1991 р. і остаточної сформованості методів та напрямків страхового нагляду ще не існує;

— значні проблеми на вітчизняному страховому ринку стосуються питань перестраховування, фінансової стійкості та платоспроможності, достатності страхових резервів, системи оподаткування, прозорості фінансової звітності та чисельності обов'язкових видів страхування;

— незважаючи на значні повноваження департаменту страхового нагляду у складі Держфінпослуг діяльність такого значного фінансового ринку, як ринок страхування повинно регулюватись відокремленим державним органом;

— подальша діяльність стосовно розвитку страхового ринку та державного нагляду за його діяльністю повинна проходити у розрізі вимог Міжнародною асоціацією страхового нагляду до платоспроможності, оцінки ризиків та фінансової звітності і подальшої адаптації законодавства України до директив Європейського союзу.

Література

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>

2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=334%2F94-%E2%F0>

3. Розпорядження від 23 серпня 2005 р. № 369-р «Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року» зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 року № 1022 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=369-2005-%F0>

4. Дьячкова Ю. М. Страхування: навч. посібн / Ю.М. Дьячкова. — К.: Центр навчальної літератури, 2008. — 240 с.

5. Александрова М.М. Страхування: Навч. посібник / М. М. Александрова. — К.: ЦУЛ, 2002. — 208 с.

6. Ткаченко Н. В. Страхування: Навч. посібник / Н. В. Ткаченко. — К.: Ліра-К, 2007. — 376 с.

7. Завдання та функції Департаменту страхового нагляду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/837.html>

8. Аналіз надзвичайних ситуацій в Україні за 1999р. — 3 кв. 2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://mns.gov.ua/quater/index.php>

Стаття надійшла до редакції 07.10.2008

УДК: 336.226.11

А. А. Славкова, старший викладач
кафедри фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ

У статті розглядаються питання мобілізації бюджетних доходів через податковий метод з акцентуванням особливої уваги на проблематиці використання системи прямих податків. Проаналізовано фіскальний потенціал прямого оподаткування. В порівняльному розрізі показано динаміку прямих податків у складі доходів бюджету держави. Внесені пропозиції щодо підвищення фіскального значення системи прямого оподаткування в структурі податкових доходів бюджету держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: прями податки, фіскальна функція прямих податків, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податкові доходи бюджету держави, фіскальна ефективність податків.